

YTTRANDE

2019-05-20

Ärendenr:

NV-02082-19

Utbildningsdepartementet
Oskar Kindberg
Universitets- och högskoleenheten
103 33 Stockholm

u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss av betänkandet *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:6)*

U2019/00304/UH

Sammanfattning

Naturvårdsverket lämnar härmed synpunkter på de delar i utredningen som har koppling till Naturvårdsverkets verksamhet.

Naturvårdsverket tillstyrker att akademisk frihet bör markeras i högskolelagen. Det är av största vikt att lärosätena *har* akademisk frihet och att den också tydligt *uppfattas* på detta sätt.

Naturvårdsverket finner det motiverat med en översyn av de statliga forskningsfinansiärerna. Detta eftersom nuvarande modell med stora forskningsråd har existerat i snart två decennier, samt att det kan finnas effektivitetsförluster vid låga beviljandegrader. Det är dock viktigt att en sådan översyn beaktar de skilda syftena mellan forskningsrådets och myndigheternas forskningsfinansiering. För myndigheter som förfogar över ett anslag för forskningsfinansiering, såsom Naturvårdsverket, syftar finansieringen till att stärka det kunskapsunderlag som myndighetens uppdrag kräver. Forskningsrådets finansiering syftar däremot till att stärka forskningen i sig.

Naturvårdsverket tillstyrker förslaget om ny formulering i högskolelagen, från att forskningsresultat ska komma till nytta (vilket är väl snävt), till att kunskap och kompetens ska komma till nytta (en breddning).

Naturvårdsverket bedömer att samverkan är svår att mäta, och ser inte varför föreslagna lösningar som kvalitetssäkringssystem och överenskommelser skulle lyckas. Istället ser vi risk med metodologiska frågor och ökad administration. Det finns även risk för samverkan för samverkans egen skull.

Naturvårdsverkets ställningstagande och skäl

Avsnitt 4.6.1 Om akademisk frihet

Naturvårdsverket tillstyrker att akademisk frihet bör markeras i högskolelagen. Det är av största vikt att lärosätena *har* akademisk frihet och att den också tydligt *uppfattas* på detta sätt. Man bör minnas att några av de viktigaste vetenskapliga upptäckterna gjorts i direkt opposition till den då rådande politiska makten, exempelvis av forskare som Copernicus och Darwin. Även obekväma ”sanningar”, och dessförinnan hypoteser, bör tillåtas för att i vetenskaplig anda prövas i ett öppet klimat. Detta är en förutsättning för att på lång sikt bygga ett starkt samhälle. Att tydliggöra den akademiska friheten är även viktig för att värna forskningens förtroende, då en stor del av dess finansiering kommer från en och samma källa (skattemedel, dvs. under politiskt inflytande).

Även om den fria forskningen bör vara överordnad, är det även viktigt, vilket framgår i SOU 2019:6 avsnitt ”Fritt kunskapssökande och behovsdriven kunskaps- och kompetensförsörjning” (s. 105-107), att lärosäten kan verka i en modell som medger både akademisk frihet och kan svara på samhällets behov, och därigenom återbörda värde för erhållna medel (ca 1,5 procent av Sveriges BNP, enligt SOU 2019:6). SOU 2019:6 formulerar utmaningen på ett elegant sätt:

”Högskolans uppdrag är således brett och komplext, vilket också blivit mer uttalat i takt med högskolans expansion över tid. Högskolans uppgift i samhällets tjänst är att både stå fri och vara lyhörd för specifika samhällsbehov. Detta behöver inte stå i konflikt men kan göra det, och det är en spänning och balans som ständigt måste hanteras.” (s. 107)

Samhället behöver alltså en modell som medger samverkan/behovsmotiverad forskning men som inte hindrar den fria forskningen. Mer om detta nedan.

Avsnitt 6.6.5 om Översyn av statliga forskningsfinansiärer

Naturvårdsverket finner det motiverat med en översyn av de statliga forskningsfinansiärerna. Detta eftersom nuvarande modell med stora forskningsråd har existerat i snart två decennier, samt att det kan finnas effektivitetsförluster vid låga beviljandegrader. Det är dock viktigt att beakta skillnader i finansieringens olika syften:

- *Forskningsrådets finansiering* syftar till att stärka forskningen i sig.
- För *myndigheter* som förfogar över ett anslag för forskningsfinansiering, såsom Naturvårdsverket, syftar forskningsfinansieringen till att stärka det kunskapsunderlag som myndighetens uppdrag kräver.

I allmänhet verkar forskningsråden uppströms och nära grundforskningen, medan myndigheter verkar nedströms och nära implementeringen av nyvunnen kunskap. Om nämnda översyn, som ju syftar till att omfördela mer medel direkt

till lärosätena, inte tar hänsyn till de olika syftena med forskningsfinansieringen riskerar nyttiggörande av den behovsmotiverade forskningen att bli lidande, något som går stick i stäv med intentionen i senaste forskningspropositionen "Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft" (2016/17:50).

Avsnitt 7.2 Förslag till en ny formulering i högskolelagen

Naturvårdsverket tillstyrker förslaget om ny formulering i högskolelagen, från att *forskningsresultat* ska komma till nytta (vilket är väl snävt), till att *kunskap och kompetens* ska komma till nytta (en breddning).

Avsnitt 7.3 till 7.5, Samverkan och samhällspåverkan

Det finns stort intresse för hur forskning kan samverka och sprida resultat till omgivande samhälle, vilket i Sverige tydliggjordes i senaste forskningspropositionen. Emellertid tycks samverkan svår att mäta. I SOU 2019:6 (avsnitt 7.3) konstateras att både Vinnova och Vetenskapsrådet gjort försökt att finna metoder, utan övertygande förslag till lösning. SOU 2019:6 sammanfattar:

"Ett system som syftar till att jämföra och rangordna alla lärosätens samlade samverkan och samhällspåverkan med tillräcklig kvalitet och legitimitet skulle enligt oss innebära en mycket omfattande administrativ överbyggnad och utvärderingsapparat med svåra metodologiska avvägningar som tar hänsyn till lärosätenas kontext och inriktning. Vi menar också att kostnaden för ett sådant system förmodligen överskrider de vinster i form av tydliga bedömningar som skulle kunna åstadkommas." (s. 290-291)

SOU 2019:6 föreslår att uppföljning och utvärdering av lärosätenas arbete med samverkan och samhällspåverkan sker dels inom ramen för UHÄ:s kvalitetssäkringssystem (avsnitt 7.4), dels inom ramen för de överenskommelser (avsnitt 7.5) vilka är tänkta att vara fyraåriga och att utgöra komplement till lärosätets regleringsbrev. Emellertid är det svårt att se varför dessa två lösningar skulle fungera för att bedöma samverkan.

Naturvårdsverket bedömer att samverkan är svår att mäta, och ser inte varför föreslagna lösningar som kvalitetssäkringssystem (avsnitt 7.4) och överenskommelser (avsnitt 7.5) skulle lyckas. Istället ser vi risk med metodologiska frågor och ökad administration, i linje med citatet från sidorna 290-291. Det finns även risk för samverkan för samverkans egen skull.

Avsnitt 7.6, Främja samverkan

Naturvårdsverket bedömer att samverkan bör vara ändamålsenlig och effektiv. Det räcker inte med att lyckas formulera relevanta forskningsbehov: resultaten bör även omhändertas och implementeras. Att ställa samhällsrelevanta frågor, och att återföra sådana forskningsresultat till samhället är inget som löser sig av sig själv. Det behövs en samverkansmodell mellan forskningen och avnämarsidan.

Naturvårdsverket använder en samverkansmodell mellan forskning och förvaltning som presenteras här:

<http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/forskning/forskning-for-miljomalen/broschyr-miljoforskningsanslaget-2018.pdf>

Modellen bygger på tre steg:

1. Vi identifierar kunskapsbehov inom förvaltningen.
2. Vi genomför öppna utlysningar på liknande sätt som andra forskningsfinansiärer, men kompletterar den vetenskapliga granskningsprocessen med en granskning av relevansen.
3. Vi avsätter resurser och tid för att följa och hämta hem resultat från beviljade forskningsprojekt.

Sakkunniga handläggare är involverade i samtliga steg och ser till att rätt frågor ställs, samt att svaren omhändertas och når avsedd del inom myndigheten.

Som exempel kan nämnas tre forskningsutlysningar som Naturvårdsverket genomförde 2018 och vars projekt nyligen har påbörjats:

- Forskning om DNA-metoder inom miljöövervakning (åtta projekt)
- Forskning om mikroplast (fem projekt)
- Forskning om indikatorer för biologisk mångfald på landskapsnivå (fyra projekt)

Beslut om detta yttrande har fattats av ställföreträdande generaldirektören Kerstin Cederlöf

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt deltagit avdelningschefen Martin Eriksson, föredragande, enhetschefen Gunilla Sallhed och Mats Andersson samt projektledaren Jenny Oltner.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Kerstin Cederlöf

Martin Eriksson

Kopia: Miljödepartementet